

Memòria de la intervenció
arqueològica al carrer
Ronda Sant Pau 4 -14
Codi 104/09

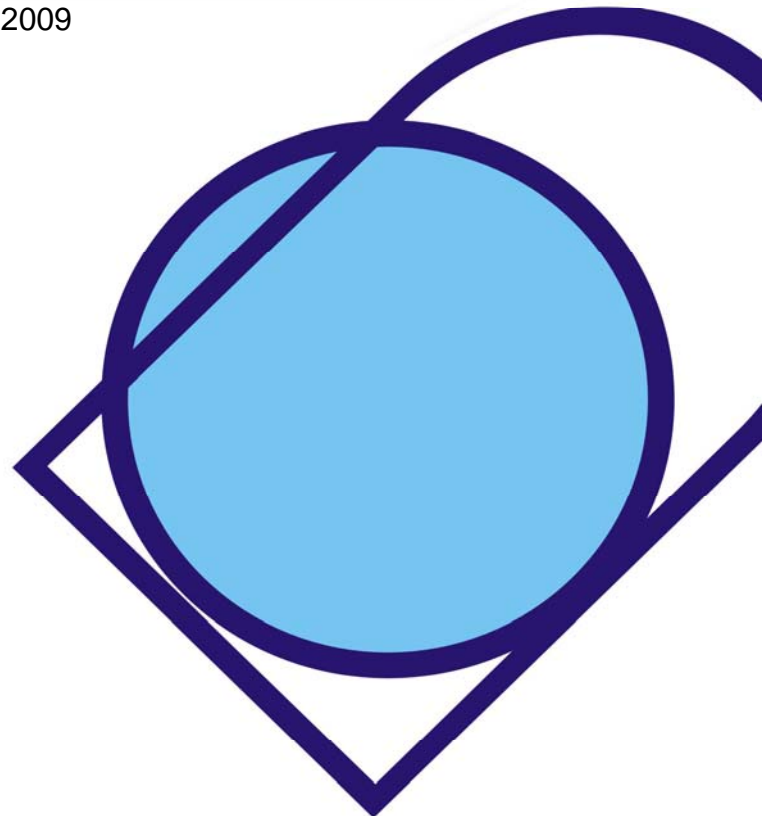
(Barcelona, Barcelonès)

Dates de la intervenció: Octubre de 2009

Autor:

Pere Lluís Artigues i Conesa.

Data de lliurament: Novembre de 2009

ÍNDEX

1. – Introducció	2
2. – Situació geogràfica	3
3. – Marc Històric	4
4. - Metodologia.	8
5.- Treballs realitzats	9
6. - Conclusions i consideracions finals	12
7. - Bibliografia	13

ANNEX 1: Imatges.

ANNEX 2: Inventari Fotogràfic

ANNEX 3: Inventari planimetria.
Planimetria.

1. INTRODUCCIÓ

Aquesta memòria fa referència als resultats de la intervenció arqueològica portada a terme entre els dies 6 i 11 d'octubre de 2009, al subsòl de la vorera de la ronda Sant Pau 4 -14, que en aquest tram es troba ubicat en l'extrem sud-oest del barri del Rabal del districte de Ciutat Vella de Barcelona (Barcelonès).

Els treballs han estat motivats pel "*Projecte d'ampliació de la xarxa de fibra òptica- Ajuntament de Barcelona - Connexió dels centres de Serveis Socials*", que implica l'afectació del subsòl per a la realització de les feines de col·locació i connexió de la nova instal·lació, en aquest cas per donar servei a l'I.E.S Milà i Fontanals i que efectua l'empresa Corning System S.L.

Aquesta intervenció s'ha efectuat d'acord amb l'autorització emesa pel Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. L'actuació es cenyeix als procediments establerts a l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El Projecte d'Intervenció Arqueològica, així com el control, i supervisió dels treballs s'han dut a terme pel Museu d'Història de Barcelona.

A nivell administratiu s'ha tramitat un únic permís d'intervenció amb un termini d'actuació comprés entre els dies 6 a l'11 d'octubre de 2009.

Les tasques arqueològiques han estat realitzades per l'arqueòleg de l'empresa CODEX-Arqueologia i Patrimoni, Pere Lluís Artigues Conesa i el treball han estat finançats per l'empresa Corning System S.L.

2- SITUACIÓ GEOGRÀFICA.

La rasa es realitzà en a la vorera nord de la ronda Sant Pau, concretament davant dels l'immobles 4, 6, 8, 10 i 14, que formen part de l'illa de cases formada pels carrers ronda Sant Pau, Carrer de les Flors i Carrer Sant Pau a més de l'IES Milà i Fontanals. En aquest tram és el límit del barri del Raval pel sud, que forma part del Districte de Ciutat Vella de Barcelona.

Les coordenades UTM que comprenen la ras són: 31NED50 X: 4430484 i Y: 4580975 en l'extrem est i X: 430427 i Y: 4581036 en l'extrem oest..

En aquest tram de l'Avinguda del Paral·lel el nivell de circulació actual es troba aproximadament a una cota absoluta referenciada sobre el nivell del mar de 10,2 metres

Vista zenital de part del la ciutat amb la ubicació de l'àrea de la intervenció.

3. MARC HISTÒRIC.

En aquest apartat es fa un breu resum de l'evolució històrica de la ciutat de Barcelona centrant-ne aquesta en l'àrea més propera a la zona intervinguda i que es centra principalment en el desenvolupament del barri del Raval.

Hi ha evidències de la presència de l'home al territori de la actual ciutat de Barcelona des de la prehistòria. En els darrers anys, amb l'aparició de diferents troballes en diferents punts de la ciutat, es pot afirmar que hi ha una ocupació de la plana costanera més estesa de la que semblava fins fa poc. Es tenen documentades evidències d'emplaçaments prehistòrics, des de la fase més antiga del Neolític fins al Bronze Final. Per citar alguns exemples, a la zona del Raval, en àrees d'interès més pròxims a la nostra intervenció on hi han evidències són a voltant de l'església de Sant Pau del Camp, al carrer Reina Amàlia i Rambla del Raval-Robador.

L'evolució d'aquest tipus de poblament acabarà desembocant en l'eclosió d'un dels grups tribals, els laietans, associats a l'arc cultural denominat món ibèric. En la zona de l'actual Barcelona hi ha documentats diferents poblats ibèrics, com són els del Puget, el del turó de la Rovira o el de Montjuïc.

Vers l'any 10 aC aproximadament, és quan es funda la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* a la plana de Barcelona, moment en que també comença a funcionar la variant litoral de la via Augusta, que connectarà poblacions com *Barcino*, *Baetulo* i *Iluro*

El futur barri del Raval formarà part del *ager* (territori) de l'antiga ciutat romana que es comença a colonitzar, instal·lant-se diversos assentament agrícoles, del que el més proper correspon al documentat al voltant de l'antic monestir benedictí de Sant Pau del Camp¹.

¹ Restes d'un assentament alt-imperial es localitzà durant la campanya de l'any 1989 en les obres de construcció de l'actual parking soterrani. Obra dirigida per Ferran Puig i Emilia Pagès. Novament

Durant l'Antiguitat Tardada i l'Alta Edat Mitjana, la ciutat sofreix transformacions relacionades amb els canvis polítics, socials i religiosos, però no modifica substancialment la seva superfície. De totes formes, les antigues viles suburbanes d'època romana donaran pas a petits burgs o viles noves, o en el cas de Sant Pau del Camp un antiga església amb una necròpolis en la que s'han documentat en les diferents campanyes 82 inhumacions compreses entre el segle IV al VI d. C.

En aquest ampli espai cronològic el Raval serà, principalment, zona de camps i hortes per a l'ús de la ciutat, tot i que part de la seva extensió estarà coberta fins a ben entrada l'Edat Mitjana per l'estany Cagalell, que recull les aigües del rierol del mateix nom. L'element més destacable d'aquests terrenys suburbans, es la presència de tres vies de comunicació entre la ciutat i el seu hinterland. Es tracta dels camins del Llobregat, de Sarrià i de Montjuïc, que es poden associar als actuals carrers de l'Hospital, Tallers i Sant Pau, i que aniran configurant la trama urbana d'aquest barri quan la ciutat creixi fora muralles.

Barcelona, va incrementant la seva població al llarg de l'Edat Mitjana, creixent nuclis als seus voltants, tot i que separats per l'antiga muralla. Es tracta d'un creixement que es centra en les zones més pròximes a la vella. Aquest creixement, tant de població com d'extensió de la ciutat, fora de les muralles, fa que sigui necessari la realització d'un segon cinturó defensiu. Aquest es realitza durant el regnat de Jaume I (1213-1276) i engloba totes les viles noves i burgs pròxims a la ciutat, incrementant àmpliament el perímetre emmurallat, sobretot pel sector de llevant, molt densament poblat i amb un gran potencial econòmic. Pel costat de ponent, les muralles arriben fins a la torrentera de Vallcarca, actual Passeig de la Rambla, que circumval·larà externament aquest sector de la fortificació i farà les funcions de fossat. La zona del Raval, que es troba a l'oest d'aquesta torrentera, tot i tenir alguns

aparegueren restes l'any 1999 amb la construcció d'un edifici al número 116 del C/ Sant pau. Excavació dirigida per Pere Lluís Artigues Conesa.

petits nuclis habitats i construccions aïllades (convents i hospitals...) és en gran part una ampla extensió de camps quedant fora del segon recinte emmurallat.

Un segle després que Jaume I comencés la realització del segon cinturó defensiu, Pere III el Cerimoniós (1336-1387) ordena l'emmurallament de la franja de terreny que es troba a ponent de la ciutat, el Raval. Es faran quatre nous portals, el de Jonqueres (C./Tallers), el de Sant Antoni o d'en Cardona, (accés més important), el de Sant Pau² i el de Santa Madrona, (al costat de les Drassanes).

Plànol de les muralles de Barcelona de 1705 on es situa l'àrea propera a la intervenció. Plànol d' Alexander Forbes (ICC).

Una vegada aixecades les muralles que incorporen el Raval al recinte emmurallat continua en aquests terrenys, com abans, la construcció convents i

² De la muralla que devia circumval·lar la ciutat per la Ronda Sant Pau es documentà l'any 2000 un fragment de 16 metres en el carrer de les Flors núm 7, així com a part del seu fossat (Sales 2002).

monestirs a les que cal sumar la progressiva edificació de cases, sobretot als terrenys que donen front als camins tradicionals. Però aquest creixement és molt limitat fins al segle XVIII, restant en gran part com a camps de cultiu amb la presència de monestirs, convents i hospitals, que seran les construccions predominants a la zona.

A començaments del segle XVIII, amb motiu de la derrota de la Guerra de Successió, la ciutat de Barcelona sofreix canvis forçats, amb la demolició de part del barri de la Ribera per a la construcció d'una "Ciudadella" militar. És en aquest període quan el Raval comença ja el seu procés definitiu d'urbanització, amb la presència de petites indústries que comencen a intercalar-s'hi entre els convents, horts i cases, que fins ara havien caracteritzat el barri.

Entre la segona meitat del segle XVIII i la primera meitat del segle XIX es produeix la definitiva ocupació del barri del Raval. Barcelona és una plaça emmurallada que es troba limitada en la seva superfície edificable, fent d'aquesta zona de la ciutat el seu únic lloc de creixement. En aquest període es transforma el barri, amb la instal·lació de fàbriques i de vivendes per als treballadors, convertint el Raval en la zona industrial de Barcelona i una dels llocs més densament poblats i insalubres de tota Europa.

A mitjans del segle XIX la densificació de la ciutat és insostenible fent que el govern decreti al 1854 l'enderroc de les muralles de terra. De totes formes, caldrà esperar fins al 1858 per a que la ciutat com a tal deixi de tenir condició militar, quedant reduïda aquesta a les fortificacions de Montjuïc i de la Ciudadella, així com el port. Aquesta és la primera de les passes per a la futura urbanització de l'eixample de Barcelona que projectarà Ildefons Cerdà.

4- METODOLOGIA

La metodologia emprada en aquesta intervenció s'ha adaptat al tipus d'actuació estipulada al projecte d'intervenció arqueològica realitzat pel Museu d'Història de Barcelona. Aquest, plantejava un control arqueològic de l'excavació de la rasa per part dels treballadors de l'obra i una vegada detectades les estructures o estrats amb potencialitat arqueològica, es realitzaria la seva excavació amb metodologia i enregistrament arqueològic seguint el mètode Harris-Carandini. Donat que aquesta ha estat negativa no ha calgut aplicar-ho.

Tot el procés d'excavació s'ha documentat fotogràficament, utilitzant el suport digital. Així mateix, es porta a terme el corresponent registre gràfic, fent un aixecament topogràficament de la rasa. D'aquesta queda situada físicament en l'espai de la Ciutat. amb punts ben definits i situats en els plànols topogràfics de la Ciutat. Totes les plantes es lliuren en format digital i en paper, utilitzant-hi per a la seva informatització el programa de dibuix vectorial Autocad 2004.

El codi identificatiu de la intervenció facilitat pel Museu d'Història de Barcelona és **104/09**.

5.- TREBALLS REALITZATS I RESULTATS OBTINGUTS

Passem a resumir els treballs realitzats i els resultats obtinguts durant la intervenció portada a terme al subsòl de la vorera de la ronda Sant Pau 4-14 de Barcelona. La proximitat de la muralla baix medieval feia preveure la possible aparició del seu coronament en algun punt o de la contraescarpa.

Vista general de l'àrea afectada

El plantejament inicial era la realització d'una única rasa per a la col·locació dels tubs pel nou cablejat de fibra òptica que des d'una arqueta situada davant del número 4 de Ronda Sant Pau devia arribar fins el límit de número 14 del mateix carrer, a tocar de l'I.E.S. Milà i Fontanals al qual se li proporciona el nou servei.

Durant el procés de rebaix, es constata una abundant concentració de serveis en ús (gas, cablejat de mitja i baixa tensió, enllumenat públic i senyalització vial).

La rasa.

En un primer moment es planteja la realització de la rasa el més a prop de la vorada. La presència de mobiliari urbà així com sortides de ventilació del

metro, comportà el desplaçament de la rasa al centre de la vorera. Es tracta d'una rasa d'un 60 metres de longitud per 0,5 metres d'ample, assolint una profunditat que no superà en cap punt els 60 centímetres de potència.

Donat que la rasa havia de creuar el carrer de les Flors, aquesta es realitzà en tres fases. La primera d'ella des de l'arqueta situada davant de l'edifici núm. 4 de la ronda Sant Pau fins el carrer de les Flors. La segona amb la realització de la rasa des del carrer per la banda nord-oest fins a límit de l'I.E.S. Milà i Fontanals i la tercera es centra en l'obertura del carrer.

Durant el rebaix solament es detecten evidències relacionades amb els nivells de circulació actual del carrer i els diferents serveis soterrats que s'han anat col·locant en el subsòl.

En primer lloc s'extreu amb el martell d'una petita giratòria la pavimentació actual, formada per rajols quadrangulars de 20 centímetres de costat i la seva preparació, composta per un nivell de formigó que varia entre 5 i 20 centímetres de gruix.

Vista del tall estratigràfic de la rasa.

Una vegada enretirada la pavimentació de rajoles, es documenten dues estratigrafies diferenciades. Els primers 45 metres, des de l'arqueta situada davant del núm. 4, es documenta sota els nivells de pavimentació una capa d'asfalt d'uns 20 centímetres de gruix, seguit per una capa d'argiles i assota d'aquest un nivells de sorres, on es troben els serveis actuals i d'altres fora de servei.

Per altre banda els darrers 15 metres, es documenta sota la pavimentació una cap fina d'asfalt. Arribat en aquest punt, apareix una solera de formigó i els operaris de corning es veuen obligats a picar-la fins a la cota necessària per a col·locar el tubs. Segurament aquesta estructura de formar part de les galeries del metro.

Cal esmentar l'aparició, entre tots aquest nivells de remocions modernes, d'algun fragment de ceràmica com són una vora d'escudella amb coberta en blanc estannífer amb restes de reflex, així com altre amb coberta en blau del segle XVII, a més de comuna vidrada, molt rodada. Aquest material no s'ha recollit tornant-se a deixar al fons de la rasa per trovar-se descontextualitzat.

Treballs efectuant-se en el carrer de les Flors

Finalitzada la rasa i col·locats els tubs es torna a tancar amb sorres i es pavimentar.

6. CONCLUSIONS I CONSIDERANCIONS FINALS.

Una vegada finalitzada la intervenció es pot afirmar que s'han assolit els objectius proposats, que eren la de control i documentació.

Com a resultats podem afirmar que el control de la rasa executada a la ronda Sant Pau entre el núm. 4 i el 1 ha donat negatiu. La poca potència a la que s'arribava, 0'50 metres i les nombroses infraestructures associades a les edificacions actuals no han permès d'arribar a cotes d'interès.

Malgrat que les vies públiques actuals, sofreixen contínues afectacions i remodelacions, que han pogut afectar i destruir els nivells superiors, no es pot descartar la presència d'estructures d'interès arqueològic en cotes inferiors a les assolides per la rasa, tal i com ho demostra els resultats obtinguts en l'excavació de l'any 2000 del solar comprès en els números 6 i 8 de ronda Sant Pau i núm. 7 del carrer de les flors, així com el poc material ceràmic aparegut que no ha estat recollit per trobar-se completament descontextualitzat.

7. BIBLIOGRAFIA

ARTIGUES CONESA, Pere Lluís.(2001) *Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau núm. 116, cantonada amb Reina Amàlia i C/ Carretes (Barcelona, Barcelonès)*(Desembre 1998- juny 1999). Arxiu Servei d'arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

ALCOY, Rosa. ET ALII (1999). *La Barcelona Gòtica*. MHCB. Barcelona. Pàg.57-98.

CLARAMUNT, S. (1982): "La formació del raval de la Rambla, a El Pla de Barcelona i la seva Història". a *Actes del I Congrés d'Història del Pla de Barcelona*. Institut Municipal de Cultura – Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

GRANADOS, Oriol (1991): "Estructura urbana de la ciutat romana" a *Història de Barcelona*. Vol 1. Dirigida per Jaume Sobresqués i Callicó. Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

MARTORELL,V.; FLORENSA, A. ;MARTORELL,V. (1970). *Historia del Urbanismo en Barcelona: del plan Cerdà al área metropolitana*. Edit. Labor. Barcelona. Pàg 15-23; 75-101.

SALES CARBONELL, Jordina. (2003) "Un nou tram de la muralla baixmedieval de Barcelona localitzat a la ronda de Sant Pau. Primers resultats de l'excavació." A *II Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya 2002*. Sant Cugat del Vallès.

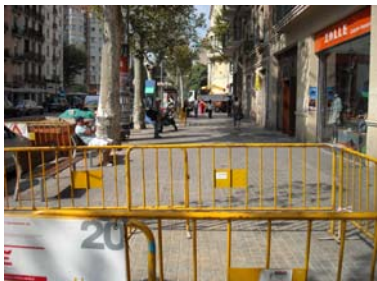
Planimetria Històrica.

FORBES, Alexander " Plan de la ville de Barcelone et chateau de Mont Luy, avec les approches de l'Armee de France sous les ordres de Monsieur le Mareschall. Compte Tessé. 1705. Institut Cartogràfic de Catalunya. Registre: RM.215263.

ANNEX 1. Imatges digitals.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

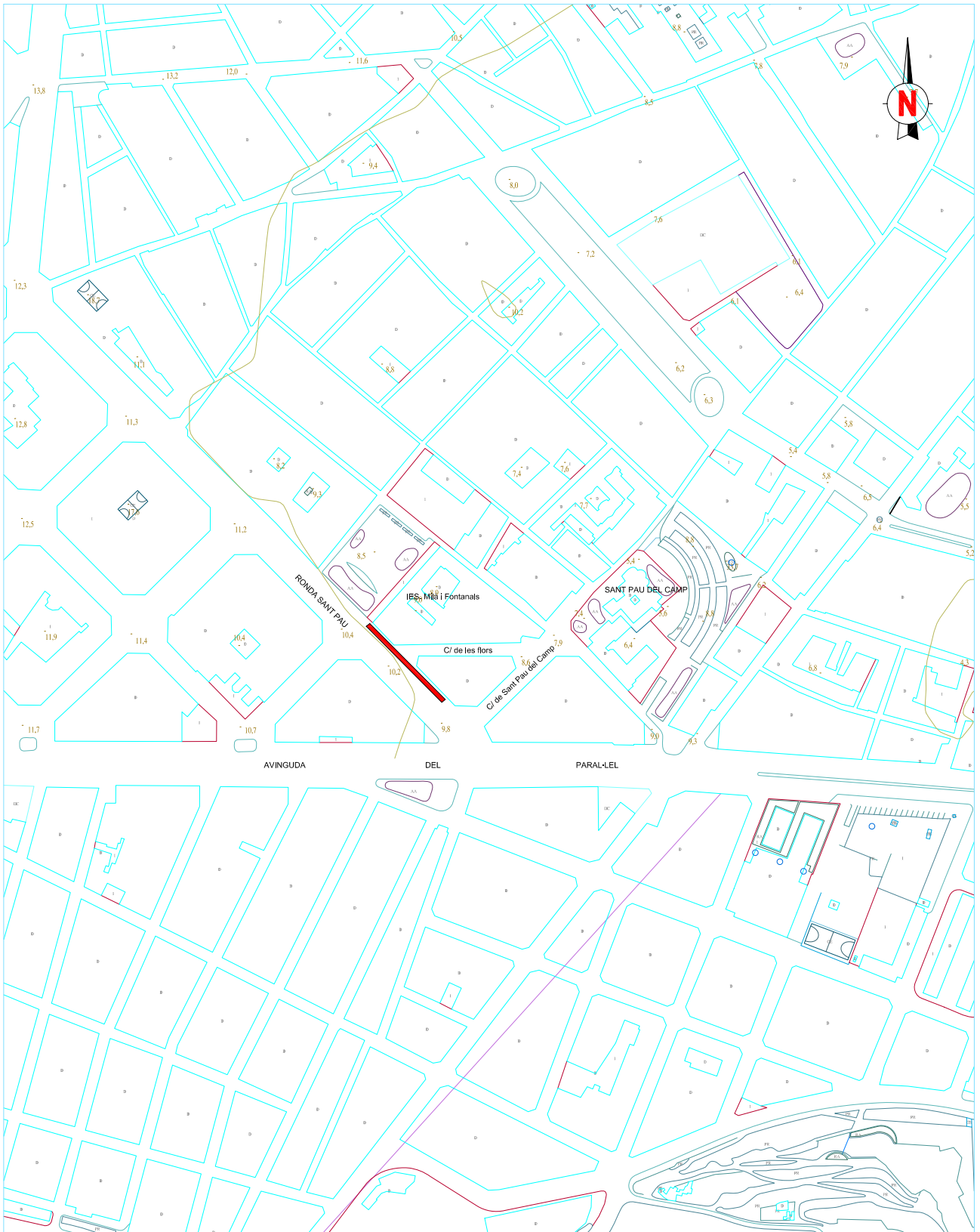
15

ANNEX 2. inventari Imatges digitals.

Num.	Any	Sector	UE
1			Rasa de comprovació de serveis per tal d'iniciar la rasa sense afectacions.
2			Vista des del sud-est de l'àrea afectada per la rasa.
3			Vista des del nord-est de l'àrea afectada per la rasa.
4			Col·locació d'una arqueta en la part intermedia de la rasa.
5			Inicia de la rasa amb el martell d'una giratòria.
6			Vista del pavimat repicat amb martell.
7			Rebaix mb pala fins a la cota màxima de -0'60 metres.
8			Vista del tram sud-est de la rasa acabat el rebaix.
9			Vista del tram nord-oest de la rasa on es fa visible el formigó.
10			Darrer tram de connexió a l'I.E.S. Milà i Fontanals.
11			Obertura de la rasa en el carrer de les Flors.
12			Procés de treball en el carrer de les Flors.
13			Tall estratigràfic de les rasa.
14			Col·locació de tubs.
15			Tapat de la rasa i inici de pavimentació.

ANNEX 3. Planimetria.

1. Plànol de situació. Esc. 1: 5000
2. Plànol de situació. Esc 1:2000
3. Planta general amb la situació de la rasa. Esc. 1:500

ICC

CODEX
ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

INTERVENCIÓ

Ronda Sant Pau 4-14.(Codi 104-09)
Barcelona (Barcelonès)

NOM DEL PLÀNOL

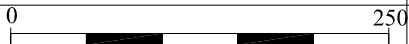
Plànol de situació

Núm.

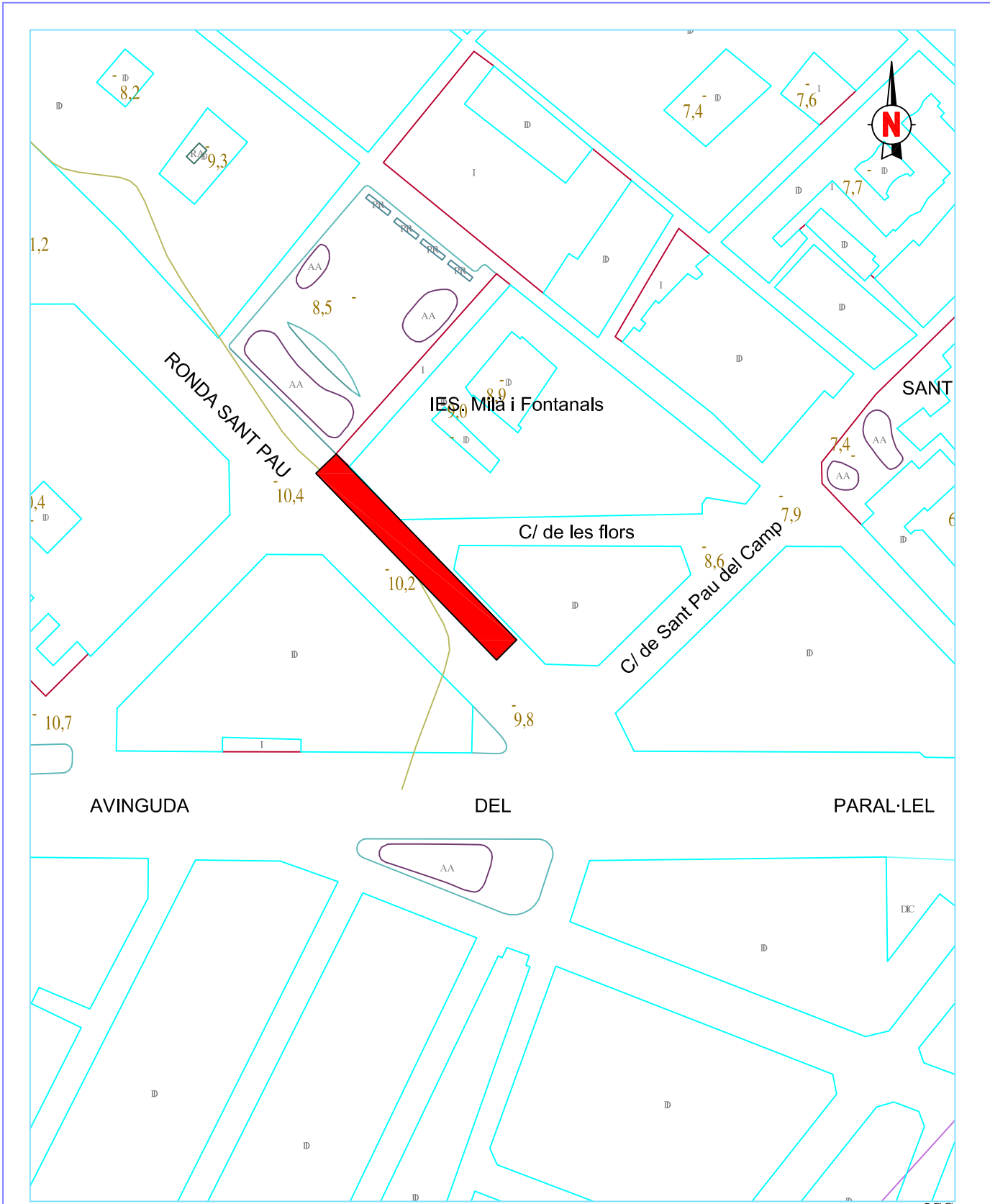
1

DIN A4

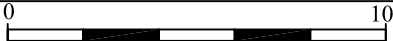
Escala: 1:5000

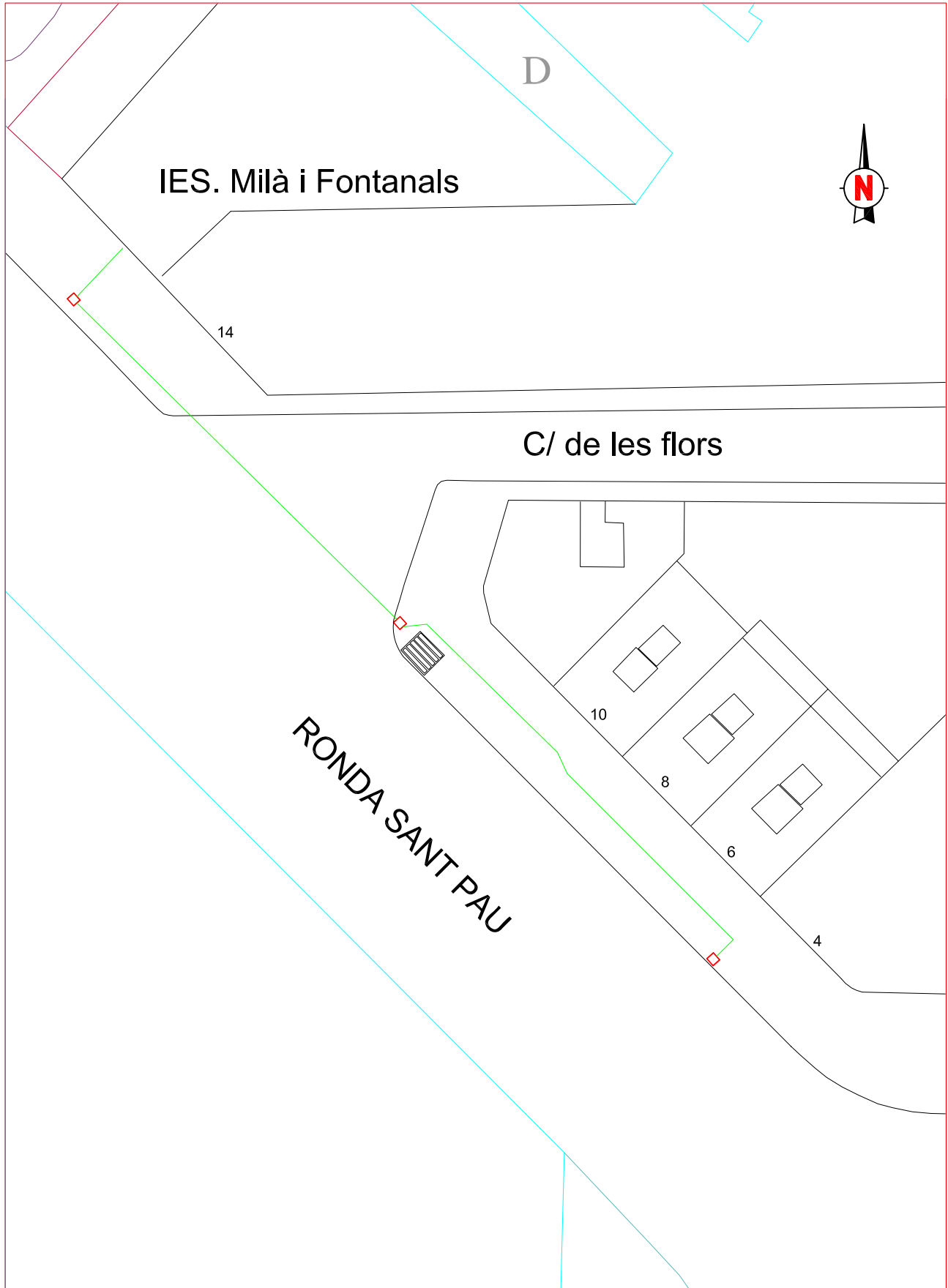

Data: Octubre 2009

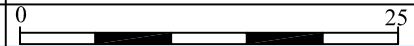
ICC

	INTERVENCIÓ		NOM DEL PLÀNOL		Núm.
	Ronda Sant Pau 4-14 (Codi 104/09) Barcelona (Barcelonès)		Plànol de situació		2
DIN A4	Escala: 1:2000			Data: Octubre 2009	

DIN A4

Escala: 1:500

INTERVENCIÓ

Ronda Sant Pau 4-14 (Codi 104/09)
Barcelona (Barcelonès)

NOM DEL PLÀNOL

Plànol traçat rasa

Data: Octubre 2009

Núm.

3